

БИЛАНС СПОЉНОТРГОВИНСКЕ РАЗМЕНЕ ВИНА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ *

Влаховић Бранислав ¹, Пушкарић Антон ²,
Антић Кристина ³

Резиме

У раду је анализирана спољнотрговинска размена вина Републике Србије. Временски период истраживања је 2018-2022 година. Извоз вина из Републике Србије просечно је износио 11,5 милиона литара и имао је тенденцију смањења по стопи од 0,78% годишње. Просечна вредност извоза износила је 18,7 милиона УС долара. Најзначајније извозно тржиште је Руска Федерација на ком се просечно годишње реализовало 5,9 милиона литара (51,3%) укупног извоза.

Просечан увоз износио је 22,3 милиона литара и имао је тенденцију незнатног пораста по просечној годишњој стопи од 0,21%. Вредност увоза износила је 31 милион УС долара. Највећи увоз реализовао се из Северне Македоније, просечно 15,4 милиона литара што чини више од две трећине увоза (69,1%).

Република Србија просечно остварује негативан биланс спољнотрговинске размене вина у количини од 10,8 милиона литара, односно вредносно 12,3 милиона УС долара.

Кључне речи: Вино, спољнотрговинска размена, извоз, увоз, Република Србија.

* Рад је део истраживања финансираних од стране МНТР РС и дефинисаних уговорима бр. 451-03-47/2023-01/200117 и 451-03-47/2023-01/200009.

¹ Др Бранислав Влаховић, редовни професор, Пољопривредни факултет, Трг Доситеја Обрадовића 8, Нови Сад, Србија, тел: +381214853500, e-mail: vlahovic@polj.uns.ac.rs

² Др Антон Пушкарић, научни сарадник, Институт за економику пољопривреде, Волгина 15, Београд, Србија, e-mail: anton.puskaric@gmail.com

³ Маст. аекон. Кристина Антић, студент докторских студија, e-mail: antickristina91@gmail.com

BALANCE SHEET OF FOREIGN TRADE EXCHANGE OF WINES OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Vlahović Branislav ¹, Puškarić Anton ²,
Antić Kristina ³

Summary

This paper presents an analysis of wine foreign trade in the Republic of Serbia over the period from 2018 to 2022. The average annual wine exports from the Republic of Serbia stood at 11.5 million liters, showing a slight decreasing trend of 0.78% per annum. The average export value reached 18.7 million USD.

Notably, the Russian Federation emerged as the primary export market, accounting for over half (51.3%) of the total wine exports, with an annual average of 5.9 million liters.

Conversely, wine imports averaged 22.3 million liters with a minor increasing trend of 0.21% annually, equating to 31 million USD. North Macedonia was the largest source of imports, contributing over two-thirds (69.1%) of the total import, with an annual average of 15.4 million liters.

In summary, the Republic of Serbia maintained a negative foreign trade balance for wine, amounting to 10.8 million liters, or 12.3 million USD in value.

Keywords: wine, foreign trade change, export, import, Republic of Serbia.

¹ Branislav Vlahović, PhD, full professor, Faculty of Agriculture, Trg Dosi-teja Obradovića 8, Novi Sad, Serbia, phone: +381214853500, e-mail: vlahovic@polj.uns.ac.rs

² Anton Puškarić, PhD, research associate, Institute for Agricultural Economics, Volgina 15, Belgrade, Serbia, e-mail: anton.puskaric@gmail.com

³ Kristina Antić, MSc, PhD student, e-mail: antickristina91@gmail.com

1 Увод

Захваљујући повољним климатско – географским условима производња вина у Републици Србији има дугу традицију. Према бројним историјским изворима, виноградарство и винарство у Србији развијају се више од хиљаду година. Данас су виноградарство и винарство распрострањени у Србији и винска култура је део традиције.

Влаховић и сар. (2008) истичу да Србија има велики потенцијал, одлично поднебље за виноградарство које даје грожђе са идеалним балансом киселости и шећера. Србија се налази између 42. и 46. степена северне географске ширине, положај који је сврстава међу најповољније зоне за виноградарство.

Србија располаже са 20.113 хектара. Под виновом лозом у три виноградарска региона у оквиру којих се налази 22 рејона са 77 виногорја (РЗС, 2023). Годишње се произведе око 160 хиљада тона грожђа. Просечан принос грожђа износи осам тона по хектару. Производњом грожђа у Србији бави се приближно 80.000 пољопривредних газдинстава, од тог броја, 47.120 уписано је у Регистар пољопривредних газдинстава Министарства пољопривреде. Током 2022. године пословало је 430 произвођача регистрованих за производњу вина која се стављају у промет.

Други подаци, међутим, говоре да је укупна површина под виноградима у Србији, која је уписана у Регистар винограда, око 6.500 хектара које обрађује 4.618 произвођача грожђа. За производњу вина регистрована су 424 произвођача.

Укупна производња вина износи скоро 30 милиона литара, међутим процењује се да је производња вина малих произвођача далеко већа, а могући капацитети за производњу вина у Србији на нивоу су од 70 милиона литара (Лукашевић, 2023). Богуновић (2022) такође, наводи да се у Републици Србији производи око 30 милиона литара годишње, а да је потенцијал винарија више него дупло већи.

Просечна производња вина у истраживаном временском периоду (2018-2022) износила је 24,6 милиона литара са тенденцијом значајног опадања по просечној стопи од 7,55% годишње (РЗС, 2023). У овом сектору, међутим, није важан само квантитет, већ је нарочито битан и квалитет вина. Од сорти најзаступљеније су „*граше-*

вина", односно „италијански ризлинг“ око 14%, затим „каберне со-вињон“ 9%, „мерло“ 8,5%, „рајнски ризлинг“ 7,8% и „шардоне“ 6,7%.

Пушкарић и сар. (2011) наводе да је у последњој деценији дошло до експанзије винарија које производе квалитетна вина у малим серијама. То је позитивна промена у односу на времена када су вино највише производила велика индустријска предузећа. Наведена предузећа карактерисала је производња великог обима, док је квалитет био сасвим просечан. У последњих десетак година осетан је помак у квалитету произведених вина и то највише захваљујући малим приватним винаријама.

Циљ истраживања јесте да се сагледају основне карактеристике извоза и увоза вина Републике Србије, регионална дестинација извоза и увоза и кретање цена. Један од циљева, такође, јесте и анализа биланса спољнотрговинске размене вина.

Материјал и метод рада **2**

Извори података преузети су из статистичке базе података Републичког завода за статистику за временски период од 2018. до 2022. године. Подаци за остале анализиране земље преузети су из статистичке базе International trade centre (<https://www.trademap.org>). У раду су коришћене стандардне статистичко-математичке методе. Интензитет кретања промена квантификован је израчунавањем стопа промена применом функција са најприлагођенијим линијама тренда оригиналним подацима. Одређене појаве приказане су у виду табела и графикана.

За мерење конкурентности вина на међународном тржишту рачуната су два индикатора: тржишно учешће и индекс конкурентности квалитетом. Тржишно учешће мери степен важности једне земље у укупном извозу региона, односно света. Израчунава се дељењем извоза производа земље са укупним извозом региона/света изражено као проценат у бази података (<https://ec.europa.eu/>).

Индекс конкурентности квалитетом (Quality Competition Index–QCI) мери конкурентност неког производа заснован на квалитету. То је показатељ који се користи за процену конкурентности земље у погледу квалитета производа које нуде тржишту. Овај индекс помаже у оцени способности земаља да производе висококвалитетне производе што може утицати на њихову конкурентске предности на

глобалном тржишту. Израчунава се на следећи начин (Song, Jensen 2014):

$$QCI = \frac{(P_{it} / P_{i0})}{(P_{mt} / P_{m0})}$$

P_{it} – јединична извозна цена вина земље *i* у години *t*.

P_{i0} – јединична извозна цена земље *i* у одабраној базној години.

P_{mt} – просечна јединична извозна цена на глобалном нивоу у години *t*.

P_{m0} – просечна јединична извозна цена на глобалном нивоу у базној години.

Повећање вредности индекса конкурентности квалитетом указује на раст конкурентности производа на међународном тржишту и обрнуто.

Поред наведених, рачунати су и следећи параметри: биланс спољнотрговинске размене, индекс увозне зависности, индекс самодовољности (самоснабдевености) и апсорпциона моћ тржишта.

3 Резултати истраживања

3.1. Извоз вина из Републике Србије

Извоз вина зависи од деловања различитих фактора од којих су најзначајнији следећи:

- *Обим домаће производње*: што је већа производња вина то су реалније основе за већи извоз.
- *Квалитет вина*: значајно детерминише извоз. Вина високог квалитета имају већу тражњу на међународном тржишту и боље шансе за успех у извозу.
- *Цена*: може значајно да утиче на извоз. Цена мора бити у складу са квалитетом, конкуренцијом на тржишту и висином куповне моћи потрошача земаља где се извози.
- *Маркетиншке активности*: одговарајуће и правовремене маркетиншке активности могу значајно да утичу на остварени извоз.
- *Бренд*: добро позициониран бренд вина значајно утиче на тражњу иностраних потрошача. Супротно, недефинисан и непознати бренд значајно ограничава његову продају у иностранству.
- *Закони и регулативе*: о продаји вина разликују се од земље до земље. Потребно је познавати и поштовати правила и стандарде земље у коју се вино извози.

- *Тарифе и царине*: могу значајно да утичу на извоз и цену вина на страном тржишту.
- *Климатски и географски фактори*: земље односно региона у коме се производи вино имају утицај на стил и квалитет вина.
- *Дистрибуција и логистика*: ефикасна и добро организована дистрибуција и логистика кључни су за успешан извоз. Мора се осигурати адекватан транспорт и складиштење вина.
- *Конкуренција*: на међународном тржишту веома је присутна. Треба проучити ко су конкуренти и како да се вино разликује од њиховог.
- *Промене на тржишту*: међународно тржиште се мења, треба пратити трендове и тражњу на међународном тржишту и прилагодити производни програм тим променама.

Loose, Pabst (2020) истичу да је глобална трговина вином од виталног значаја за винску индустрију, помажући да се уравнотеже промене у обрасцима потрошње.

Извоз вина из Републике Србије у истраживаном временском периоду (2018-2022) просечно је износио 11,5 милиона литара и имао је тенденцију незнатног пада по стопи од 0,78% годишње (*табела 1*). У Србији постоји само неколико винарија које флаширају до 500 хиљада боца вина годишње. Остале винарије углавном су мале породичне винарије које флаширају до 50 хиљада боца. Сваки инострани купац тражи константан квалитет и континуирану количину. Значи, мало је винарија које могу да испуне континуирано извоз веће количине вина, па се исти своди, углавном, на мање количине без сталног континуитета.

Светска трговина вином нагло се смањила током кризне 2020 године. Ипак, забележен је опоравак након кризе условљене пандемијом Covid-19 (Del Ray, Loose, 2023).

Према Влаховићу (2015) просечан извоз вина у периоду 2013-2015 износио је 12 милиона литара, значи да се у истраживаном периоду (2018-2022) у односу на наведени период извоз смањио за 500 хиљада литара, односно за 4,2%.

Један од показатеља конкурентности јесте и тржишно учешће. У структури светског извоза вина Република Србија учествује са 0,09% и налази се на 35. месту, док је учешће у европском извозу нешто веће и износи 0,13% (2022). Може се закључити да на глобалном тржишту Република Србија не представља конкурента во-

дећим светским извозницима по питању квантитета (Италија, Француска, Шпанија, САД, Аустралија, Чиле и др.), али се перспектива за пласман може тражити на тржиштима земаља окружења.

Вредносно исказано просечан извоз вина из Републике Србије износио је 18,7 милиона УС долара и имао је тенденцију пораста по просечној годишњој стопи од 3,30%. Ово је условљено порастом извозних цена. Највећа вредност извоза остварена је у последњој истраживаној години када је достигла 21,1 милиона УС долара, док је најмања вредност извоза остварена 2020. године, када је извоз износио 16,1 милион УС долара.

Табела 1. Извоз вина из Републике Србије (2018-2022), 000 лит.
Table 1. Wine export from the Republic of Serbia (2018-2022), 000 lit

Земља	Просечна вредност (000 лит.)	Структура Укупно = 100%	Стопа промене (%)	Извозна цена (\$/лит.)
Русија	5.897	51,3	4,59	1,2
Босна и Херцеговина	2.731	23,7	-6,55	1,7
Црна Гора	1.161	10,1	-5,22	2,0
Хрватска	728	6,3	-19,68	1,4
Кина	319	2,8	5,15	3,8
Остале земље	668	5,8	-	-
Укупно	11.503	100,0	-0,78	1,6

Извор: обрачун аутора на бази <https://data.stat.gov.rs>

Просечна извозна цена вина из Републике Србије износила је 1,6 УС долара по литри, уз тенденцију пораста по стопи од 4,11% годишње. Просечна светска извозна цена на значајно је вишем нивоу и износи 3,6 УС долара по литри (ИТС, 2022.). Фактори који утичу на цену вина су следећи: квалитет и стил вина - вина вишег квалитета по правилу имају више цене; Сорта винове лозе - одређене сорте винове лозе су престижније и траженије, што може повећати цену вина. На пример, вина произведена од сорти као што су Каберне Совињон или Шардоне често имају више цене; Регион производње – географско порекло вина игра значајну улогу у одређивању цене. Вина из познатих виноградарских регија и винарија често имају више цене, на пример, вина из Бордоа, Бургундије или Тоскане обично су скупља; Стил и техника производње - начин на који је вино произведено, укључујући стил ферментације, одлеживање у бурадима и друге технике, може утицати на његову

цену. На пример, вина која се дуже чувају у храстовим бурадима често су скупља (барик); Старост вина - старије вино може да има већу вредност и цену због развоја сложених арома и карактеристика током времена чувања и одлежавања, архивска вина имају изузетно високу цену; Количина производње – мала или ограничена количина вина може да повећа његову цену, јер ретка и ограничена понуда често има вишу цену; Брендирана вина - вина која имају изграђен и снажан бренд често имају више цене због перцепције високог квалитета (нпр. Токај, пенушава вина и сл.); Законодавство и порези - порези на алкохолна пића и друге законске регулативе могу да повећају цену вина, а ово зависи од земље и региона; Увозни намети и царине - царине и таксе могу знатно да утичу на крајњу цену вина.

Релативно ниска извозна цена један је од фактора који је утицао на остварене резултате извоза вина из Републике Србије. Извозна цена стоних вина доста је скромна, док се извозна цена премијум вина креће између шест и 12 долара по боци.

На бази израчунатих вредности индекса конкурентности квалитетом (*Quality Competition Index – QCI*) који у целом истраживаном периоду имају вредност већу од један, може се закључити да квалитет вина представља основу за јачање конкурентске позиције на међународном тржишту. Израчуната стопа промене показује незнатан пад, по годишњој стопи од 1,23%, што указује на извесно смањење конкурентске предности вина из Републике Србије на међународном тржишту.

Оцењивање конкурентности квалитетом важно је за земље које желе да унапреде своју конкурентност на тржишту. Индекси конкурентности квалитетом помажу да се идентификују слабости и могућности за побољшање квалитета производа како би остварили већу конкурентску предност.

Регионално анализирано у просечном извозу значајније учешће имају земље ЦЕФТА групације са 3,9 милиона литара, што представља 33,9% укупног извоза, док се у земље Европске уније извезе значајно мања количина, односно милион литара вина (8,7%). Према Споразуму о стабилизацији и придруживању, Србија има могућност да без царине у ЕУ извезе 53.000 хл. флашираног вина и 10.000 хл. ринфузног вина, а наведено указује да квота није ни приближно испуњена.

Извоз у земље ЦЕФТА групације имао је тенденцију значајног пада по просечној годишњој стопи од 6,14%, а на остварени пад утицај је имало смањење извоза вина у Босну и Херцеговину. Извоз у земље Европске уније остварио је још израженији пад по просечној стопи од 12,05% годишње.

Најзначајнији извоз реализује се у *Русију, Босну и Херцеговину, Црну Гору, Хрватску и Кину*. Наведене земље апсорбовале су највећи део, односно 94,2% просечног извоза вина из Републике Србије.

Извоз вина у Русију – просечно годишње износи 5,9 милиона литара, што чини нешто преко половине (51,3%) укупног извоза вина из Републике Србије (*табела 1*). У истраживаном временском периоду извоз остварује умерен пораст по стопи од 4,59% годишње. Може се рећи да је оружани сукоб између Русије и Украјине имао незнатно дејство на остварене извозне резултате, међутим путеви промета су се значајно усложнили.

Посматрано вредносно извоз је просечно износио 7,1 милион УС долара. Извозна цена на тржишту Русије била је на просечном нивоу од 1,2 УС долара по литри што уједно представља и најмању цену која је остварена у извозу на најзначајнија тржишта.

Русија увози 616 милиона литара вина, а највећи увоз реализује се из Италије (31,7%), а следе Грузија (17,9%), Шпанија (15,1%) и Француска (11,0%). Из поменутих земаља апсорбовано је три четвртине укупног увоза вина. У укупном увозу вина на тржиште Русије, Република Србија учествује са 0,95% и налази се на 13. месту (ИТС, 2022). Нижа цена увозног вина из Србије у односу на остале земље утицала је на остварене извозне резултате.

Значајан утицај на високо учешће овог тржишта у извозу вина из Републике Србије имао је и Споразум о слободној трговини са Руском Федерацијом који је потписан 2000. године. Споразум прописује да се за робу, за коју се може доказати да је пореклом из Србије (производи са преко 50% садржаја из Србије), не плаћа царина када је намењена за тржиште Русије, осим ако није изузета из режима слободне трговине.

Један од ограничавајућих услова већег извоза јесте што вина из Србије нису понуђена под заједничким „српским“ именом како би их било много више и како би била далеко уочљивија. Други део проблема, јесте да тим винима није дат одговарајући географски идентитет те тако нису препозната код продавца и купаца.

Неопходно је унифицирати извозни програм *“Serbian Wines”*, или *“Wines from Serbia”*, са акцентом на високи квалитет и аутохтоне сорте. Неопходан је активнији маркетиншки приступ извозу у циљу задовољења потреба иностраних потрошача. Наша вина треба да израсту у специфичну робну марку како би се доказала код руских потрошача.

Српско винарство баштини сорте које ни по чему не заостају за онима са југа Италије или јадранске обале. Ипак, оно што усложњава ствари је, пре свега, околност да Србија још увек није у довољној мери препозната као винска земља. Зато потрошач радије издваја средства за вина која потичу из земаља као што су Италија, Француска или Шпанија (Shamov, 2023). Ипак учињени су иницијални кораци како би се ово променило. Тренутно се ради на изради двојезичног портала о српском винарству, а у циљу промоције уникатних српских вина на територији Руске Федерације.

Извоз вина у Босну и Херцеговину - на ово тржиште просечно је извезено 2,7 милиона литара, што чини 23,7% извоза вина из Републике Србије. Извоз карактерише значајан пад по годишњој стопи од 6,55% годишње. Вредност извоза износила је просечно 4,5 милиона УС долара, док је извозна цена просечно износила 1,7 УС долара по литру. Пад је првенствено условљен падом тражње на домаћем тржишту као и значајна конкуренција како од стране вина из региона (Хрватска, Словенија), тако и вина из Европске уније, пре свега, Шпаније која је изузетно конкурентна са својим квалитетним винима и прихватљивом ценом.

Анализирајући извоз вина из Републике Србије у периоду 2001-2009. године Влаховић и сар. (2011) наводе да најзначајнији спољнотрговински партнер јесте Босна и Херцеговина где се реализује више од половине укупног извоза вина. Са овом земљом постоји споразум о слободној трговини који се примењује од 2002. године, док је потпуна либерализација на снази од 2004. године. Евидентно је да у истраживаном периоду она губи на значају у односу на ранији временски период.

Босна и Херцеговина просечно увози 8,5 милиона литара вина. Највећи увоз реализује се из Северне Македоније (32,9%), следе Република Србија (29,4%), Хрватска (24,7%) и Црна Гора (10,6%). Из поменутих земаља апсорбовано је 97,6% укупног увоза вина (ИТС, 2022.). У увозу вина у Босну и Херцеговину, Република Србија налази се на другом месту. Одговарајућим маркетиншким

активностима треба ово тржиште задржати у наредном временском периоду.

Услед значајног увоза и оствареног негативног биланса спољнотрговинске размене од око пет милиона литара, Парламентарна скупштина БиХ усвојила је Закон о организацији тржишта вина у БиХ којим се потврђује одговарајућа усклађеност с регулативом Европске уније у области тржишта вина (2023). Тим законом настоји се да се обезбеди већа конкурентност и бољи приступ произвођача из БиХ европским и светским тржиштима, уз боље услове за производњу вина. Значајан део закона односи се на системско уређење области у вези с ознакама порекла те на означавање, презентацију и рекламирање производа винарства, као и на стављање тих производа на тржиште, њихов надзор и контролу, укључујући и одредбе о органским винима, ароматизованим винским производима и воћним винима. Ово ће још више утицати на будући извоз вина из Републике Србије на ово тржиште.

Извоз вина у Црну Гору - просечно је износио 1,2 милиона литара. Остварени извоз чинио је 10,1% просечног извоза вина из Републике Србије и сврстава Црну Гору на треће место у извозу вина из Републике Србије. У истраживаном временском периоду извоз је имао тенденцију значајног пада по просечној годишњој стопи од 5,22%. Исказано вредносно извоз је просечно износио 2,1 милион УС долара, док је извозна цена била на просечном нивоу од 2,0 УС долара по литри. Иста је већа у односу на извозне цене у Русију и Босну и Херцеговину.

Република Црна Гора просечно увози 3,9 милиона литара вина. Највећи увоз реализује се из Северне Македоније (33,3%), следи Република Србија (23,1%), Италија (7,7%) и Хрватска са 5,1% (ИТС, 2022).

Извоз вина у Хрватску - просечно је износио 730 хиљада литара, што је чинило 6,3% просечног годишњег извоза вина из Републике Србије. У истраживаном временском периоду извоз је забележио тенденцију израженог пада по стопи од 19,68% годишње. Вредност извоза просечно је износила 890 хиљада УС долара. Извозна цена била је на просечном нивоу од 1,4 УС долара по литри и мања је од просечне извозне цене која је остварена у укупном извозу. Близина тржишта и релативно ниске цене утицали су на значајан извоз вина из Србије на ово тржиште.

Увоз вина у Републику Србију 3.2.

БИЛАНС
СПОЉНОТРГО-
ВИНСКЕ
РАЗМЕНЕ
ВИНА
РЕПУБЛИКЕ
СРБИЈЕ

Може се поставити питање зашто Србија увози вино, који су то разлози који утичу на увоз. Фактори увоза веома су хетерогени:

Разноликост: увоз вина омогућава широк избор различитих врста и стилова вина која нису доступна на домаћем тржишту. Ово обогаћује понуду и даје потрошачима више могућности да бирају вина која најбоље одговарају њиховом укусу.

Потражња за страним винима: потрошачи у Србији имају интересовање за конзумацију иностраних вина, било због ексклузивности или одређених карактеристика које нису типичне за домаћа вина. *Диверзификација асортимана:* потрошачи желе да имају широк асортиман вина из различитих земаља која се међу собом значајно разликују.

Недостатак домаћих ресурса: производња вина захтева одређене услове као што су клима, тло и сорте винове лозе. У Србији, ови ресурси нису оптимални за одређене врсте вина, па се увоз користи како би се задовољиле потребе тржишта.

Пословни потенцијал: увоз вина може бити профитабилан посао. Увозници, дистрибутери и трговине увозе вина која су тражена на домаћем тржишту и на тај начин остварују значајан профит.

Глобална размена и трговина: глобална економска размена омогућава компанијама и појединцима да лакше увозе вина из различитих делова света.

Увоз вина у Републику Србију у истраживаном временском периоду (2018-2022) просечно је износио 22,3 милиона литара и имао је тенденцију благог пораста по стопи од 0,21% годишње (табела 2).

У структури светског увоза вина Република Србија учествује са 0,21% и налази се на 45. месту, док је учешће у европском увозу износи 0,31% (2021). Евидентно је да Република Србија представља релативно малог увозника вина у глобалним размерама.

Вредносно анализирано просечан увоз вина износио је 31 милион УС долара и имао је тенденцију пораста по просечној стопи 3,63% годишње. Највећа вредност увоза остварена је у претпоследњој истраживаној години када је достигла 35,7 милиона УС долара, док је најмања вредност увоза остварена 2020. године када је увоз износио 27,7 милиона УС долара.

Табела 2. Увоз вина у Републику Србију (2018-2021), 000 лит.
Table 2. Wine import in the Republic of Serbia (2018-2021), 000 lit.

Земља	Просечна вредност (000 лит.)	Структура укупно= 100%	Стопа промене (%)	Увозна цена (\$/лит.)
С. Македонија	15.397	69,1	-3,76	0,9
Црна Гора	3.380	15,2	-2,60	2,0
Мађарска	838	3,8	36,27	0,8
Италија	717	3,2	26,48	4,5
Шпанија	433	1,9	38,02	2,2
Остале земље	1.514	6,8	-	-
Укупно	22.279	100,0	0,21	1,4

Извор: обрачун аутора на бази <https://data.stat.gov.rs>

У укупном увозу доминантно учешће имају земље ЦЕФТА групације са 19,3 милиона литара што представља 86,5% укупног увоза, а следе земље Европске уније са 2,8 милиона литара (12,5%) док је учешће осталих земаља значајно мање (1,0%). Увоз из земаља Европске уније имао је тенденцију значајног пораста по просечној годишњој стопи од 28,51%, док је увоз из земаља ЦЕФТА групације забележио пад по стопи од 3,29% годишње. По важећим регулативама вина из ЦЕФТА групације нису царински неоптерећена и могу да се увезу у неограниченим количинама.

Србија је са Европском унијом потписала Споразум о стабилизацији и придруживању (ССП) 2008. године и њиме је дефинисана квота за увоз вина из ЕУ, која износи 2,5 милиона литара за годину дана, које се без царине увози у Републику Србију. То правило важило је за сваку ценовну категорију (за сва вина било да коштају пола евра или 10.000 евра). Новим правилником је та ценовна квота подељена, па се квота „А“ односи на вина свих ценовних разреда, а квота „Б“ на вина која коштају не мање од 20 евра по литри. Наведеном одлуком у односу на досадашњу примену у расподели квоте укупна годишња количина од 2,5 милиона литара сада је подељена на квоту „А“ у количини од 2.250 хиљада литара, која се дели на кварталне квоте у количини од 562,5 хиљада литара, и квоту „Б“ у количини од 250 хиљада литара, за категорије вина чија набавка и испорука имају другачију, односно специфичну динамику (www.carina.rs/)

Увоз вина изразито је либерализован, што има негативне последице на домаћу производњу, која ценовно није у могућности да

парира релативно јефтиним винима из иностранства. Увозно вино у ринфузи има знатно нижу цену у односу на цену из домаће производње.

Најзначајнији увоз реализује се из *Северне Македоније*, следе *Црна Гора*, *Мађарска*, *Италија* и *Шпанија*. У структури просечног увоза вина у Републику Србију наведене земље партиципирају са 93,2% (табела 2).

Увоз вина из Северне Македоније – просечно је износио 15,4 милиона литара, што чини нешто преко две трећине (69,1%) укупног увоза вина у Републику Србију. У истраживаном временском периоду увоз из ове земље забележио је смањење по стопи од 3,76% годишње.

Посматрано вредносно увоз је просечно износио 13,6 милиона УС долара, док је увозна цена просечно износила је 0,9 УС долара по литри. Вино се увози пре свега у ринфузи (цистернама) а мањи део у боцама. Највећа количина вина увози се из компаније „Тиквеш“ Кавадарци.

Висина цена, асортиман, промотивне активности и квалитет вина представљају значајне факторе који су утицали на тражњу вина из Северне Македоније међу потрошачима у Републици Србији. Један од разлога значајног увоза вина из Републике Македоније је што су поједине велике винарије из Србије инвестирале, односно купиле одређене винарије са виноградима у Северној Македонији. Ти виногради и винарије служе, пре свега, као сировинска база појединим нашим произвођачима, пошто се вино увози у ринфузи, а дорађује се, односно пуни у Републици Србији.

Северна Македонија просечно извози 66 милиона литара вина. Највећи извоз реализује у Немачку (27,4%), следе Република Србија (26,5%) и Хрватска (14,8%) (ИТС, 2022.). У истраживаном временском периоду Република Србија са овом земљом остварује негативан биланс спољнотрговинске размене вина у просечној количини од 15,4 милиона литара, док извоз вина из Републике Србије у Северну Македонију износи свега 9 хиљада литара годишње.

Увоз вина из Црне Горе – износио је просечно 3,4 милиона литара, што представља 15,2% укупног увоза вина у Републику Србију. У истраживаном временском периоду увоз је забележио пад по стопи од 2,60% годишње. Посматрано вредносно увоз је просечно износио 6,7 милиона УС долара. Увозна цена износила је 2,0 УС

долара по литри и већа је у односу на просечну увозну цену. Највећи увоз реализује се из компаније „Плантаже“ из Подгорице. Према резултатима истраживања које дају Влаховић и Ужар (2017) домаћи потрошачи у куповини и потрошњи значајно преферирају вина из Црне Горе (29% испитаника).

У Црној Гори, винова лоза узгаја се на површини од 2.850 хектара, а 108 винарија годишње произведе око 17 милиона литара вина. Црна Гора просечно извози 5,0 милиона литара вина. Вино је један од најзначајнијих пољопривредних производа за извоз, учешће вина у укупном извозу пољопривредних производа износи 25,8% (2022). Највећи извоз реализује у Србију (64,0%), следе Босна и Херцеговина (18,0%) и Албанија (4,0%). У истраживаном временском периоду Република Србија остварује негативан биланс спољнотрговинске размене вина са Црном Гором у количини од 2,2 милиона литара.

Увоз вина из Мађарске – просечан увоз износио је 840 хиљада литара, што представља 3,8% укупног увоза вина у Републику Србију. У истраживаном временском периоду увоз је имао изражен пораст по стопи од 36,27% годишње. У првој години истраживаног периода из ове земље увезено је 440 хиљада литара, док је у последњој години истраживања (2022) увоз износио 1,5 милиона литара. Близина тржишта и релативно повољне цене утицале су на остварени увоз. Највеће учешће у увозу имају бела вина, где доминира робна марка Токај.

Посматрано вредносно увоз је просечно износио 690 хиљада УС долара. Увозна цена износила је 0,8 УС долара по литри и најмања је у односу на остале земље.

Мађарска просечно извезе 10,4 милиона литара вина. Највећи извоз реализује у Белорусију (49,1%), следе Србија (8,7%) и Канада (7,7) (ИТС, 2022.).

У истраживаном временском периоду Република Србија остварује негативан биланс спољнотрговинске размене вина са Мађарском у просечној количини од 824 хиљаде литара.

Увоз вина из Италије – просечан увоз износио је 720 хиљада литара, што представља 3,2% укупног увоза вина у Републику Србију. У истраживаном временском периоду увоз из ове земље забележио је тенденцију израженог пораста по стопи од 26,48% годишње.

Посматрано вредносно увоз је просечно износио 3,1 милиона УС долара. Увозна цена износила је 4,5 УС долара по литри и највећа је у односу на остале анализиране земље.

Италија извози 2,2 милијарде литара вина и представља једног од највећих извозника вина у свету. Највећи извоз реализује у Немачку (23,9%), следе Сједињене Америчке Државе (17,0%) и Велика Британија (11,8%). У укупном извозу вина из Италије, Република Србија учествује са 0,03% и налази се на 57. месту (ИТС, 2022).

У истраживаном временском периоду Република Србија остварује негативан биланс спољнотрговинске размене вина са Италијом у просечној количини од 714 хиљада литара.

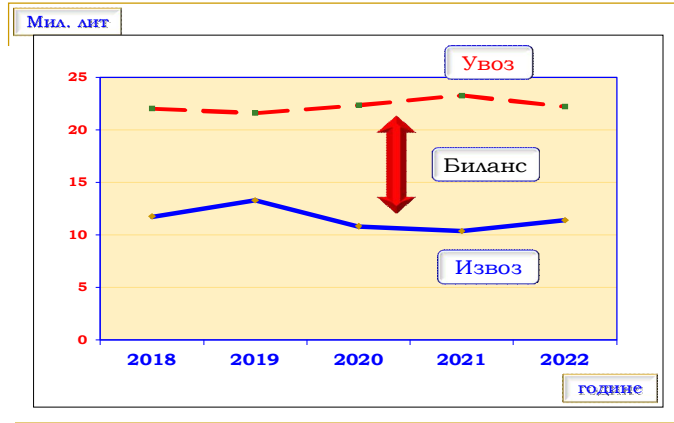
Увоз вина из Шпаније – просечан увоз износио је 430 хиљада литара, што представља 1,9% укупног увоза вина у Републику Србију. У истраживаном временском периоду увоз је имао изузетно значајан пораст по стопи од 38,02% годишње.

Посматрано вредносно увоз је просечно износио 900 хиљада УС долара. Увозна цена износила је 2,2 УС долара по литри и већа је у односу на просечну увозну цену.

Шпанија представља другог светског извозника вина. Просечно извози 2,1 милијарду литара вина. Највећи извоз реализује у Француску (21,2%), следе Немачка (18,6%) и Португалија (10,0%). Република Србија у укупном извозу учествује са малим учешћем од 0,2% и налази се на 88. месту (ИТС, 2022.). У истраживаном временском периоду Република Србија остварује негативан биланс спољнотрговинске размене вина са Шпанијом у просечној количини од 429 хиљада литара.

Биланс спољнотрговинске размене вина **3.3.**

Биланс спољнотрговинске размене, показује разлику између вредности извоза и увоза неке робе у одређеном временском периоду. У целокупном истраживаном временском периоду Република Србија остваривала је негативан биланс спољнотрговинске размене вина.

Графикон 1: Биланс спољнотрговинске размене вина Републике Србије (мил. лит.)

Graph 1: Balance of foreign trade exchange of wines of the Republic of Serbia (million liters)

Просечан негативан биланс спољнотрговинске размене вина износио је 10,8 милиона литара, односно вредносно 12,3 милиона УС долара. У анализираном периоду негативан биланс кретао се у интервалу од 8,3 милиона литара (2019) до 12,9 милиона литара, колико је забележено у 2021. години.

Негативан биланс остварује тенденцију умереног пораста по стопи од 1,30% годишње (графикон 1). Биланс спољнотрговинске размене пружа информације о трговинским тенденцијама, конкурентности земље на међународном тржишту и њеној способности да извози или увози одређену робу. Анализирајући биланс спољнотрговинске размене вина израчунати су следећи параметри:

Индекс увозне зависности – оцењује колико је одређена земља зависна од увоза вина из других земаља. Овај индекс често се користи да се анализира зависност једне земље од увоза вина. Виши индекс увозне зависности указује на већу зависност од увоза вина, док нижи индекс означава мању зависност и већу самосталност у производњи вина на домаћем тржишту.

Индекс увозне зависности рачунат је на следећи начин:

$$\frac{\text{Увоз}}{(\text{производња} + \text{увоз} - \text{извоз})} * 100$$

У истраживаном периоду просечно је износио 63,37%. У почетној години износио је 55,31%, док се у последњој години повећао на

68,54%. У истраживаном временском периоду индекс увозне зависности остварио је тенденцију пораста по просечној стопи од 5,51% годишње. Ово свакако није задовољавајуће јер се повећава увозна зависност а резултанта је смањења домаће производње и пораста увоза.

Индекс самодовољности (самоснабдевености) – индекс самоснабдевености у вину оцењује способност неке земље да задовољи своје потребе за вином користећи домаћу производњу, без потребе за великим увозом вина из других земаља. Ова мера користи се да би се анализирао самосталност земље у производњи вина и да би се уочили потенцијални проблеми са зависношћу од увоза. Виши индекс самоснабдевености означава већу способност земље да задовољава своје потребе у вину, док нижи индекс указује на већу зависност од увоза вина.

Индекс самоснабдевености рачунат је на следећи начин:

$$\frac{\text{Производња}}{\text{Производња} + \text{увоз} - \text{извоз}} * 100$$

У истраживаном временском периоду просечно је износио 69,27%. У почетној години износио је 74,17%, док се у последњој години смањило на 66,58%. У истраживаном временском периоду индекс самоснабдевености остварио је тенденцију пада по просечној стопи од 2,67% годишње, што значи да се повећава увозна зависност домаћег тржишта за вином.

Апсорпциона моћ тржишта – представља показатељ који указује колико тржиште може да апсорбује одређене количине вина. Апсорпциона моћ важан је концепт у тржишној економији, посебно када се анализира како тржиште реагује на промене у снабдевању и потрошњи и како се оне одражавају на цене и равнотежу на тржишту. Апсорпциона моћ тржишта вина зависи од различитих фактора:

- *Тражња* - ниво тражње за вином на датом тржишту. Висока тражња обично утиче на већу апсорпциону моћ.
- *Понуда* - количина вина која је доступна на тржишту. Ако постоји велика производња, односно увоз, тржиште по правилу има већу апсорпциону моћ.
- *Конкуренција* - присуство конкуренције на тржишту и број различитих произвођача и робних марки вина може да утиче на апсорпциону моћ.

- *Еластичност цена* - колико потрошачи реагују на промене у ценама вина. Ако потрошачи значајно реагују на продајне цене, то може да ограничи апсорпциону моћ.
- *Маркетиншки напори* - степен маркетиншких напора, пре свега, промотивних активности које произвођачи улажу у продају свог вина, такође, може да утиче на апсорпциону моћ тржишта.

Апсорпциона моћ тржишта израчуната је на следећи начин:

Производња + увоз - извоз

У истраживаном временском периоду просечно је износила 35,4 милиона литара. У почетној години износила је 39,8 милиона литара, док се у последњој анализираној години смањила на 32,3 милиона литара. У истраживаном временском периоду апсорпциона моћ тржишта имала је тенденцију смањења по просечној стопи од 5,02% годишње.

Прерачунато по становнику расположива количина вина за домаћу потрошњу просечно је износила 5,2 литара (залихе нису узете у обзир). У почетној години расположива количина износила је 5,8 литара, док се у последњој анализираној години смањила на 4,7 литара. У истраживаном временском периоду расположива количина вина за домаћу потрошњу опала је за скоро један литар. Иста је доминантно условљена смањењем домаће производње што се компензовало порастом увоза.

4 Закључак

Извоз вина из Републике Србије просечно је износио 11,5 милиона литара и имао је тенденцију пада по стопи од 0,78% годишње. Просечна вредност извоза износила је 18,7 милиона УС долара.

Најзначајније извозно тржиште јесте Русија на ком се просечно годишње реализовало 5,9 милиона литара односно више од половине (51,3%) укупног извоза. Значајан извоз реализује се у Босну и Херцеговину, Црну Гору, Хрватску и Кину. Поменуто земље апсорбовале су 94,2% укупног извоза.

Просечан увоз износио је 22,3 милиона литара и имао је тенденцију незнатног пораста по просечној годишњој стопи од 0,21%. Вредност увоза износила је 31 милион УС долара.

Регионално највећи увоз реализовао се из земаља ЦЕФТА групације 19,3 милиона литара (86,5%), док је просечан увоз из Европске

уније годишње износио је 2,8 милиона литара (12,5%). Анализирано по земљама највећи увоз реализован је из Северне Македоније, просечно 15,4 милиона литара што, чини више од две трећине укупног увоза (69,1%). Значајне количине вина увезу се и из Црне Горе, Шпаније, Мађарске и Италије. Наведене земље партиципирају са 93,2% у укупном увозу вина у Републику Србију.

Република Србија остварује негативан биланс спољнотрговинске размене вина у просечној количини од 10,8 милиона литара, односно вредносно 12,3 милиона УС долара. Негативан биланс има тенденцију незнатног пораста по стопи од 1,30% годишње.

Република Србија у истраживаном временском периоду повећава увозну зависност, смањује самоснабдевеност и апсорпциону моћ тржишта, што је резултанта смањења домаће производње и пораста увоза.

На међународном тржишту вина постоји изражена конкуренција. Потребно је радити на повећању квалитета вина, проширењу асортимана и визуелног идентитета и примени одговарајућих промотивних активности у циљу постизања бољег имиџа и конкурентности Републике Србије на међународном тржишту вина.

Литература 5

1. Влаховић, Б. (2015): Тржиште агроиндустријских производа – специјални део, Пољопривредни факултет, Нови Сад.
2. Vlahović, B., Puškarić, A., Maksimović, Branka (2009): Competitiveness of Wine Export From the Republic of Serbia, 113 Seminar of the EAAE, The Role of Knowledge, Innovation and Human Capital in Multifunkcional Agriculture and Territorial Rural Development, Thematic Proceedings, Belgrade, str. 475-481.
3. Vlahović, B., Potrebić, V., Jeločnik, M. (2012): Preferences of wine consumers on Serbian market, *Ekonomika poljoprivrede*, Institut za ekonomiku poljoprivrede, Beograd, Srbija, vol. 59, no. 1, pp. 37-49.
4. Влаховић, Б., Томић, Д., Пушкарић, А. (2011): Промене на тржишту вина у земљама ЦЕФТА групације. *Економика пољопривреде*, 58(4), 609-620.
5. Влаховић, Б. Ужар Дубравка (2017): Преференције млађих потрошача приликом куповине вина, *Агроэкономика*, бр. 75, стр. 63-73.
6. Влаховић, Б., Томић, Д., Пушкарић, А. (2008): Производња вина у Републици Србији, *Економика пољопривреде*, 55(3), 277-288.
7. Loose, S., Pabst, E. (2020): State of the German and international wine markets. *German Journal of Agricultural Economics*, 69, 130-141.
8. Song, H., Jensen, H.H. (2014): The Competitiveness of China's Honey in Target International Markets Compared with Argentina. *International Conference on Mechatronics, Electronic, Industrial and Control Engineering (MEIC 2014)*, pp. 244- 249.

БИЛАНС
СПОЉНОТРГО-
ВИНСКЕ
РАЗМЕНЕ
ВИНА
РЕПУБЛИКЕ
СРБИЈЕ

9. Пушкарић, А., Цвијановић, Горица, Ивић, М. (2011): Спољнотрговинска размена вина Републике Србије - стање и перспектива, *Агрознање*, вол. 12, бр. 2, стр. 137-145.
10. Fronkova, M. (2011): Competitiveness of Czech wine producers during financial and economic crisis, *Proceedings from the conference - Trends in international business*, Prague, Czech, pp. 169-177.
11. Богуновић А. (2022): <https://www.euronews.rs/biznis/agrobiznis/60876/srbija-na-vinskoj-mapi-sveta-cokota-sve-vise-400-vinarija-godisnje-proizvede-30-miliona-litara-a-potencijala-jos-ima/> (приступљено октобар 2023).
12. Лукашевић Милада (2023): <https://www.winedropclub.com/blog/vinska-vizija-otvoreni-balkan---prvi-medjunarodni-sajam-vina-od-1--4-septembra-u-beogradu> (приступљено октобар 2023).
13. Shamov E. (2023): Нови путеви за српска вина, http://www.vinoifino.rs/-novosti/novost_novi_putevi_za_srpska_vina_vinski_magazin_vino_i_fino_23_50 (приступљено октобар 2023).
14. Del Rey, R., & Loose, S. (2023): State of the International Wine Markets in 2022: New market trends for wines require new strategies. *Wine Economics and Policy*.
15. <https://poljoprivreda.gov.hr/print.aspx?id=193&url=print> (приступљено октобар 2023.)
16. <https://www.carina.rs/pres/vesti/246262/novi-pravilnik-o-uvozu-vina-iz-eu.html> (приступљено октобар 2023).
17. ITC <https://www.trademap.org> (приступљено август 2023).
18. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets> (приступљено август 2023).
19. Републички завод за статистику <https://data.stat.gov.rs> (приступљено август 2023).
20. FAO <https://www.fao.org/faostat> (приступљено август 2023).

Primljen/Received: 09.09.2023.

Prihvaćen/Accepted: 14.09.2023.